

Sygn. akt IV CSK 342/06

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 stycznia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marek Sychowicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Tadeusz Żyźnowski

Protokolant Hanna Kamińska

w sprawie z powództwa Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo - Kredytowej
[...]

przeciwko Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo - Kredytowej [...]

o stwierdzenie nieważności uchwały i ustalenie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 12 stycznia 2007 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 23 czerwca 2006 r.,

oddala skargę kasacyjną;

zasądza od pozwanej na rzecz powódki kwotę 600 (sześćset)

złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 23 stycznia 2006 r. Sąd Apelacyjny m.in. oddalił apelację pozwanej Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej (zwanej dalej „Kasą Krajową”) od wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 13 grudnia 2005 r., którym w uwzględnieniu powództwa wytoczonego przez Spółdzielczą Kasę Oszczędnościowo-Kredytową Sąd ten ustalił, że uchwała Nr 1 z dnia 14 listopada 2003 r. Zarządu pozwanej w przedmiocie zobowiązania spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych (zwanym dalej „kasami”) zrzeszonych w Kasie Krajowej do posiadania w składzie rad nadzorczych co najmniej trzech osób posiadających kwalifikacje ustalone w tej uchwale jest nieważna, a w pozostałej części oddalił powództwo.

Według ustaleń dokonanych w sprawie powódka jest członkiem pozwanej. W dniu 14 listopada 2003 r. Zarząd pozwanej podjął uchwałę Nr 1, według której kasy zrzeszone w Kasie Krajowej zostały zobowiązane do posiadania w składzie rady nadzorczej co najmniej trzech osób posiadających ważne ustalenie kwalifikacji do pełnienia funkcji członka zarządu w kasach, o jakich mowa w uchwale Nr 1 Zarządu Kasy Krajowej z dnia 20 lutego 1996 r.; w przypadku członka rady nadzorczej nie spełniającego powyższych wymogów Kasa Krajowa może ustalić kwalifikacje warunkowo i zobowiązać członka rady nadzorczej do ukończenia Studium Finansowo-Administracyjnego w terminie 12 miesięcy od dnia podjęcia przez Zarząd Kasy Krajowej uchwały w przedmiocie warunkowego potwierdzenia kwalifikacji; niewywiązanie się członka rady nadzorczej z tego obowiązku jest równoznaczne z utratą kwalifikacji do pełnienia funkcji członka rady. Zgodnie zaś z uchwałą Nr 1 Zarządu Kasy Krajowej z dnia 20 lutego 1996 r. członkiem zarządu kasy może być osoba, która ukończyła Studium Finansowo-Administracyjne prowadzone przez Fundację na Rzecz Polskich Związków Kredytowych lub studia licencjackie o kierunku „Zarządzanie organizacją gospodarczą ze szczególnym uwzględnieniem problematyki SKOK”, organizowane przez Wyższą Szkołę Finansów i Administracji. W uzasadnieniu uchwały Nr 1 Zarządu Kasy Krajowej z dnia 14 listopada 2003 r. wskazano na potrzebę zapewnienia odpowiedniego poziomu merytorycznego kadry zarządzającej oraz kontrolującej działalność kas.

Powołano się też na art. 56 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 ze zm.; dalej – „Prawo spółdzielcze” lub „Pr. spółdz.”) i na art. 10 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 1996 r. Nr 1, poz. 2 ze zm.; dalej – „ustawa skok”). Według pozwanej, podstawą podjęcia tej uchwały jest art. 35 ust. 5 ustawy skok, upoważniający Kasę Krajową do określenia norm dopuszczalnego ryzyka w działalności zrzeszonych w nim kas.

Sąd Apelacyjny, akceptując rozstrzygnięcie sprawy przez Sąd pierwszej instancji i jego motywy, nie podzielił zarzutów pozwanej. Uznał, że uprawnienia nadzorcze, jakie ma Kasa Krajowa w stosunku do zrzeszonych w niej kas, nie pozbawiają stosunku prawnego między stronami, będącego stosunkiem członkostwa w spółdzielni, charakteru cywilnoprawnego i sprawa ma charakter sprawy cywilnej należącej do drogi sądowej (art. 1 i 2 § 1 k.p.c.). Podstawę powództwa stanowi art. 189 k.c. i powódka ma interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności uchwały, która jest przedmiotem powództwa. Uchwała ta jest nieważna (art. 58 § 1 k.c.), gdyż stanowi ingerencję w działalność kas zrzeszonych w Kasie Krajowej, nie znajdującą podstawy w obowiązujących przepisach. W szczególności podjęcie tej uchwały nie mieściło się w uprawnieniach nadzorczych pozwanej, wynikających z art. 35 pkt 5 ustawy skok. Zdaniem Sądu Apelacyjnego dla uznania, że podejmując uchwałę pozwana przekroczyła swoje kompetencje, w istocie wystarczające jest odwołanie się do art. 10 ust. 2 ustawy skok, który upoważnia Kasę Krajową do określenia kwalifikacji, jakie powinni mieć członkowie zarządu, a nie członkowie rady nadzorczej kasy.

Wyrok wymieniony na wstępie zaskarżyła skargą kasacyjną pozwana. Podstawę skargi stanowią: 1) naruszenie przepisów postępowania: art. 1, 2 § 1, art. 199 § 1 pkt 1 i art. 379 pkt 1 k.p.c. oraz 2) naruszenie prawa materialnego – art. 10 i 35 pkt 5 ustawy skok oraz art. 189 k.p.c. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie obu wydanych w sprawie wyroków i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa.

Powódka wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wprawdzie Kasa Krajowa jest spółdzielnią (spółdzielnią osób prawnych – art. 33 ust. 2 ustawy skok), ale o swoistym charakterze. Przysługują jej szczególne prawa i obowiązki w stosunku do zrzeszonych w niej – na zasadzie wyłączności – spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, określone w ustawie skok. Podczas gdy spółdzielnia jest zrzeszeniem, które w interesie swoich członków prowadzi wspólną działalność gospodarczą i może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków i ich rodzin (art. 1 pr. spółdz.), celami Kasy Krajowej, określonymi w art. 34 ustawy skok, są: 1) zapewnienie stabilności finansowej zrzeszonych w niej kas i 2) sprawowanie nadzoru nad kasami dla zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonych w nich oszczędności oraz zgodności działalności kas z przepisami ustawy. Rodzaje działań, jakie prowadzi Kasa Krajowa na rzecz swoich członków, przykładowo wymienione zostały w art. 35 ustawy skok. Uprawnieniom, jakie z tytułu nadzoru nad kasami przysługują Kasie Krajowej, i czynnościom, jakie w ramach tego nadzoru Kasa Krajowa może podejmować poświęcone są zaś art. 39-42 ustawy skok. Ze względu na wyjątkowość tych uprawnień, jako przysługujących jednej spółdzielni wobec innych zrzeszonych w niej spółdzielni, zakres tych uprawnień musi być rozumiany ściśle. Z przepisów ustawy skok wynika, że uprawnienia nadzorcze Kasy Krajowej w stosunku do zrzeszonych w niej kas sprowadzają się do czynności kontrolnych podejmowanych indywidualnie w stosunku do poszczególnych kas (art. 40) i w razie stwierdzenia uchybień – wzywania do ich usunięcia i podejmowania w stosunku do poszczególnych kas określonych decyzji, z których najdalej idącą jest decyzja o zawieszeniu działalności kasy i ustanowieniu zarządcy komisarycznego. (art. 41 i 42). Wśród działań nadzorczych Kasy Krajowej ustawa nie przewiduje wydawania zaleceń wiążących wszystkie zrzeszone w niej kasy. Określanie przez Kasę Krajową norm dopuszczalnego ryzyka w działalności kas, jakkolwiek mogłoby mieścić się w pojęciu szeroko rozumianego nadzoru nad działalnością kas, ale jako wymienione w art. 35 ustawy skok jest działaniem – tak jak i inne działania przykładowo wymienione w tym przepisie – „na rzecz swoich członków”, którego celem jest zapewnienie stabilności finansowej kas (art. 34 ustawy skok). Odnosząc się do regulacji związanych z nadzorem bankowym zawartych w ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe

(Dz. U. 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.; dalej – „Prawo bankowe” lub „Pr. bank”) należy zauważyć, że w art. 133 ust. 2 tej ustawy, wśród przykładowo wymienionych czynności podejmowanych przez Komisję Nadzoru Bankowego w ramach nadzoru bankowego, wymienione zostało badanie przestrzegania określonych norm dopuszczalnego ryzyka w działalności banków (pkt 6), nie wymieniono zaś określania tych norm. Przewidziane w art. 128 ust. 5 i art. 137 pkt 3 Pr. bank. ustalanie norm dopuszczalnego ryzyka w działalności banków jest także samodzielnym uprawnieniem Komisji, odrębnym od uprawnienia polegającego na sprawowaniu nad bankami nadzoru *sensu stricto*.

W sytuacji, gdy spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe dokonują czynności, które są czynnościami bankowymi i kasy te nie podlegają nadzorowi Komisji Nadzoru Bankowego (Komisji Nadzoru Finansowego), a nadzór nad nimi sprawuje Kasa Krajowa i brak jest wyraźnej regulacji ustawowej dotyczącej zaskarżania przez kasy w niej zrzeszone czynności nadzorczych Kasy Krajowej, zachodzą wątpliwości co do drogi i sposobu takiego zaskarżania (zob. postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 7 sierpnia 1001 r., II SA/Gd 1832/01 powołane w glosie R. Tupina, PUG 2001, nr 10, poz. 11). Jednakże skoro uchwała, o ustalenie nieważności której wystąpiła powódka, nie stanowiła czynności dokonanej przez Kasę Krajową, którą ustawa zalicza do czynności nadzorczych w ścisłym znaczeniu, wykonywanych przez tę Kasę, dla rozstrzygnięcia o zasadności rozpoznawanej skargi kasacyjnej zbędne jest rozważanie charakteru prawnego tych czynności i ocena, czy dopuszczalne jest ich zaskarżanie przez kasy zrzeszone w Kasie Krajowej na drodze sądowej.

Nie ulega wątpliwości, że stosunek członkostwa w spółdzielni – a taki mimo jego swoistości jest stosunek członkostwa w Kasie Krajowej zrzeszonych w niej kas – jest stosunkiem cywilnoprawnym i działania podejmowane przez spółdzielnię, które dotyczą praw lub obowiązków członków (w szczególności podejmowane „na rzecz członków”, a wśród nich „określanie norm dopuszczalnego ryzyka w działalności kas” – art. 35 ustawy o skok), są działaniami w ramach tego stosunku. Możliwość kwestionowania ich zasadności przez członka spółdzielni na drodze sądowej nie może być skutecznie podważana; do rozpoznawania takich spraw nie są powołane sądy szczególne ani dla spraw takich przepisy szczególne

nie przewidują właściwości innych organów. Ustanowienie w statucie spółdzielni postępowania wewnątrzspółdzielczego także nie ogranicza dochodzenia przez członków ich praw na drodze sądowej (art. 32 § 3 Pr. spółdz.). Zarzut skargi kasacyjnej naruszenia przez zaskarżony wyrok art. 1 i 2 § 1 oraz art. 199 § 1 pkt 1 a także art. 379 pkt 1 k.p.c. należało zatem uznać za niezasadny.

Ani ustawa skok, ani Prawo spółdzielcze, do którego w zakresie w niej nie uregulowanym odsyła ta ustawa (art. 2 i 33 ust. 2), nie wyłączają dopuszczalności powództwa o ustalenie nieważności uchwały zarządu spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej (spółdzielni). Powództwo o ustalenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia spółdzielni także nie jest wprost przewidziane żadnym przepisem, ale w sposób nie budzący wątpliwości dopuszczalność takiego powództwa wynika z art. 42 § 9 Pr. spółdz. Jego podstawę, tak jak i podstawę powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały zarządu spółdzielni, także uchwały Zarządu Kasy Krajowej, stanowi art. 189 k.p.c.

Uchwała, stwierdzenia nieważności której dotyczy sprawa, ogranicza możliwości powódki w powoływaniu członków rady nadzorczej ze względu na określenie w niej kwalifikacji wymaganych od tych członków. Powódka ma więc interes prawny w żądaniu ustalenia nieważności uchwały. Interes ten nie może zostać zaspokojony w inny sposób niż przez wytoczenie powództwa o ustalenie nieważności uchwały.

Z powyższych względów nie jest także zasadny zarzut skargi kasacyjnej naruszenia przez zaskarżony wyrok art. 189 k.p.c.

Nie zasługuje również na uwzględnienie zarzut skargi kasacyjnej naruszenia art. 10 i 35 pkt 5 ustawy skok. Oznacza to, że w wyniku prawidłowej wykładni tych przepisów Sąd Apelacyjny trafnie uznał, iż nie było podstawy prawnej do podjęcia przez Zarząd Kasy Krajowej uchwały, której stwierdzenia nieważności domaga się powódka.

Brak jest definicji norm dopuszczalnego ryzyka w działalności spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Również w Prawie bankowym oraz w innych aktach prawnych, które posługują się pojęciem „norm dopuszczalnego ryzyka w działalności banków”, nie zostało ono zdefiniowane. Niekiedy jedynie normy dopuszczalnego ryzyka w działalności banków określa się

mianem „norm ostrożnościowych” (np. w art. 128 ust. 5 Pr. bank.). Niewątpliwie działalność banków (spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych), ze względu na charakter tej działalności wiąże się ze znacznym ryzykiem. W normach dopuszczalnego ryzyka w tej działalności należy widzieć normy wyznaczające granice tej działalności, których przekroczenie grozi prawidłowemu funkcjonowaniu banku (kasy). Chodzi tu o granice określające możliwość podejmowania przedsięwzięć należących do zakresu działania banku (kasy), których przekroczenie może spowodować naruszenie jego stabilności finansowej, podważyć bezpieczeństwo zgromadzonych w nim środków a nawet powodować zagrożenie jego bytu. Pewne normy określające te granice zawiera już sama ustawa, np. art. 126 i 128 ust. 1 Pr. bank., art. 30 ustawy skok. Komisja Nadzoru Bankowego może według art. 137 pkt 3 Pr bank. ustalać wiążące banki normy płynności oraz inne normy dopuszczalnego ryzyka, a stosownie do art. 128 ust. 5 Pr. Bank. może określać wiążące banki normy ostrożnościowe, określające dopuszczalne ryzyko w działalności banków, inne niż wymogi kapitałowe. Przez normy dopuszczalnego ryzyka w działalności kas, określane przez Kasę Krajową na podstawie art. 35 pkt 5 ustawy skok, trzeba rozumieć normy o takim samym charakterze, tj. mające charakter przedmiotowy. Nie można przyjąć, jak chce tego pozwana, że normy te mogą dotyczyć kwalifikacji, jakie powinni mieć członkowie rad nadzorczych kas.

Jest oczywiste, że osoby kierujące działalnością spółdzielczej kasy oszczędnościowo-pożyczkowej (zarząd) a także i osoby sprawujące kontrolę i nadzór nad tą działalnością (rada nadzorcza) mają na nią istotny wpływ i ich nieodpowiedzialne poczynania mogą doprowadzić do poważnych, negatywnych konsekwencji dla działalności kasy. Członkami zarządu jak i członkami rady nadzorczej kasy muszą więc być osoby dające gwarancję należytego wykonywania ich obowiązków. Temu celowi służy określenie w art. 10 ust. 1 ustawy skok wymagań, które powinni spełniać członkowie zarządu i członkowie rady nadzorczej kasy, a nadto zawarte w art. 10 ust. 2 ustawy skok upoważnienie dla Kasy Krajowej do określenia wymogów kwalifikacyjnych członków zarządu kasy, dających rękojmię prowadzenia działalności kasy z zachowaniem środków pieniężnych i wkładów w niej zgromadzonych. Trafnie Sąd Apelacyjny stwierdził, że skoro

ustawa upoważniła Kasę Krajową do określenia „wymogów kwalifikacyjnych” członków zarządu spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej, a nie upoważniła Kasy Krajowej do określenia kwalifikacji, którymi powinni się legitymować członkowie rady nadzorczej kasy, to kompetencji Kasy Krajowej do takiego określenia nie można domniemywać i Kasa Krajowa kompetencji takiej nie ma.

To, że stosownie do art. 56 § 1 Pr. spółdz. w związku z art. 2 ustawy skok, w razie konieczności rada nadzorcza spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej może wyznaczyć jednego lub kilku ze swoich członków do czasowego pełnienia funkcji członka (członków) zarządu kasy, przemawia za tym, iż pożądane byłoby, żeby członkowie rady nadzorczej mieli takie same kwalifikacje jak członkowie zarządu. Ustawodawca, kierując się zapewne tym, że pełnienie funkcji członka zarządu przez członka rady nadzorczej zachodzi raczej wyjątkowo i może mieć miejsce tylko „czasowo”, uznał jednakże, iż nie ma potrzeby wymagać od członka rady nadzorczej takich samych kwalifikacji, jakie powinien mieć członek zarządu i nie zamieścił w ustawie skok przepisu dotyczącego kwalifikacji wymaganych od członka rady nadzorczej, takiego jak dotyczący „wymogów kwalifikacyjnych” członka zarządu art. 10 ust. 2 tej ustawy. Przyznanie Kasie Krajowej uprawnienia do określenia kwalifikacji, jakie powinien mieć członek rady nadzorczej spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej oznaczałoby uzupełnienie ustawy o przepis, który w niej nie został zamieszczony

Z przytoczonych względów, uznając że skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw, należało ją oddalić (art. 398¹⁴ k.p.c.).

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy postanowił na podstawie art. 108 § 1 w związku z art. 98 § 1 i 3 w związku z art. 99 k.p.c. oraz § 12 ust. 4 pkt 1 w związku z § 5 i 10 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).